

NARODNA SELJAČKA STRANKA

Savez umnog i telesnog rada sela i grada

Savezno uređenje i radna demokratija

Kultura bez povlastica

Niko gladan, niko go, niko bos, niko rob.

OSNOVNA NAČELA – PROGRAM – STATUT

SADRŽAJ

SADRŽAJ	2
UVODNA REČ	3
OSNOVNA NAČELA	4
I. KA DRUŠTVU BEZ POVLASTICA	5
II. SAVEZNO NAČELO	6
III. RADNA DEMOKRATIJA	7
IV. NOVA KULTURA	9
PROGRAM Narodne Seljačke Stranke	10
I. MEĐUNARODNA POLITIKA	10
II. UNUTRAŠNJE UREĐENJE	11
III. PRIVREDA I FINANSIJE	13
IV. SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE	17
V. PROSVETNA I KULTURNA POLITIKA	18
STATUT Narodne Seljačke Stranke	19
ČL. 1. IME I CILJ	19
ČL. 2. SREDSTVA	20
ČL. 3. ORGANIZACIJA	20
ČL. 4. ČLANSTVO U NSS	20
ČL. 5. MESNO VEĆE	21
ČL. 6. SRESKO VEĆE	22
ČL. 7. POKRAJINSKO VEĆE	22
ČL. 8. GLAVNI ODBOR	23
ČL. 9. IZVRŠNI ODBOR	23
ČL. 10. KONGRES	24
POGOVOR	25
UZ DRUGO IZDANJE	25
UPUSTVA ZA OSNIVANJE MESNIH VEĆA	26
ČLANOVI GLAVNOG ODBORA	26
NARODNE SELJAČKE STRANKE	26
TRI PORUKE MIHAILA AVRAMOVIĆA	28

UVODNA REČ

Najzad se desilo ono što je cela javnost odavno očekivala: da se ljudi koji su petnaest godina javno radili kao Grupa za socijalnu i kulturnu akciju, kao prijatelji Milana Pribičevića, kao „grupa Dragoljuba Jovanovića“ ili kao Zemljoradnička levica, pođu svojim putem i obrazuju narodno seljačku ili seljačko-radničku stranku, pravu stranku radnog naroda. Ono što je mnoge iznenadilo, jeste da ovi ljudi to nisu učinili ranije. Naš politički život odavno vapije za jednom savremenom i hrabrom strankom, koja će raskrstiti sa svima starim načinima i povesti zemlju novim putevima. Ova potreba postala je još očiglednija kad je na hrvatskoj strani organizovana snaga došla do vrhunca, dok na drugim stranama vlada rasulo. Osetili smo da moramo raditi brzo. Bilo je nužno da se najpre oslobodimo veza koje su nas sputavale. Ali pre nego što smo se odlučili da raskinemo sa Savezom zemljoradnika, pokušali smo poslednji put, na Zemaljskom sastanku 31 decembra 1939, da njegovo voćstvo vratimo na pravi put. Dva meseca posle naše rezolucije, - umerene ali odlučne, - ni odgovora nismo dobili. 25 februara, pretstavnici 25 okruga izjavili su da „ne mogu deliti odgovornost za držanje i rad voćstva, kako u unutrašnjoj, tako u spoljnoj politici, pošto se ono teško ogrešilo o ideologiju zemljoradničkog pokreta i o interese srpskog seljačkog naroda“. Osnovali su Akcioni odbor, sa zadatkom da izradi Program i Statut nove stranke i da u najkraćem roku sazove Zemaljski sastanak, u stvari Osnivački kongres.

Kad su se ljudi i pomirili sa idejom da između levice i desnice ne može biti saradnje, niko nije mogao verovati da će do formalnog osnivanja doći tako brzo. Akcioni odbor, uži i širi, radili su durušno. Dvadeset dana posle odluke o izdavanju, 16. marta, sastalo se preko stotinu seljaka koji su proučili Osnovna načela, Program i Statut, predložili svoje izmene, posle izmena koje su već bili učinili prvaci iz 30 okruga, kojima je bio poslat predlog Programa i Statuta. 180 boraca, većinom seljaka, potpisali su jedan originalan primerak tih dokumenata. To je izneseno pred Kongres sutradan, 17. marta, u onoj istoj dvorani Kola srpskih sestara, u kojoj je 76 dana pre toga traženo istupanje Zemljoradničke stranke iz vlade, vraćanje na čistu liniju i jedinstvo iz opozicionog stava. Onda je bilo zastupljeno 83 sreza; sada je već bilo delegata iz 116 srezova. Dvorana je bila još punija, i ako je Kongres sazvan samo putem pisama koja su hvatana na pošti i nisu predavana kome treba.

Kako je bilo moguće da se „stranka montira za 20 dana?“ – U stvari, stranka je pravljena punih petnaest godina. Naša Osnovna načela, jesu „vjeruju“ koje mi neprekidno ponavljamo godinama; naš Program, to je dopunjeno ono što smo tražili 1932 u „Zadacima nove vlasti“ zbog kojih smo odgovarali pred Državnim sudom i išli na robiju; naš Statut, to je usavršen Statut za idealnu Zemljoradničku stranku, koji je 1920, na svetlosti Ruske revolucije, izradio njen tvorac Mihailo Avramović, otac srpskog zadrugarstva. Sve smo doveli u sklad sa novim vremenom, sa potrebama radnog naroda u današnjici. Sasvim prirodno, došli smo na misao da novu, pravu Narodnu Seljačku Stranku osnujemo u nedelji kada pada trogodišnjica od smrti našeg velikog prvoborca Milana Pribičevića, i da za doživotnog počasnog predsednika predložimo Kongresu Mihaila Avramovića. Hoteći da odvojimo krak koji je mutio vodu seljačke reke, presekli smo sve veze sa izdajnicima, ali smo onda pošli uz vodu, do samih izvora: tu smo našli misao i delo dvojice velikana pod čiju duhovnu zaštitu stavljamo ovaj novi moderni seljački pokret, pokret za oslobođenje radnog naroda sela i grada, za stvaranje Države Rada.

Radomir Todorović, koji je posle izabran za predsednika Glavnog odbora, rekao je: „Naša Osnovna načela, naš Program, naš Statut, - to je naše seljačko jevanđelje. Ovo što mi stvaramo, - to je nova vera. Mi smo njeni apostoli, ali moramo biti spremni da budemo i mučenici nove crkve.“ – Jedan od najboljih govornika na Osnivačkom kongresu kazao je, u sred urnebesnog odobravanja

svih prisutnih: „Naš Program je takav da ga samo treba oštampati i rasturiti. Narodna njiva je tako dobro nađubrena i pripravljena, da će naše zdravo i dobro seme odmah i sigurno nići čim se poseje. Dovoljno je da naš Program bude bačen iz aeroplana, pa da se na tom mestu, u tome kraju, bez agitatora, odmah stvori naše mesno veće. Prvi pastir koji bi našao ovaj Program stvorio bi veće...“ Mi verujemo da je to istina. Pa ipak, mi ćemo krenuti u narod, u sela i u gradove, među muškarce i među žene, među neškolvane i školvane, među mlade i stare. Krenućemo odmah, jer je krajnji čas za preporod naše zemlje.

Beograd, 19. marta 1940. godine.
Bana Jelačića 11. Tel. 25-261.
Terazije 7. Tel. 25-943.

**Sekretarijat
Narodne Seljačke stranke**

OSNOVNA NAČELA

Dvadeset godina posle svršetka Svetskog rata, u doba kada počinje novo krvavo kolo, koje može biti još strašnije od prvog, sve društvene pojave dobijaju naročitu oštrinu. Nedela

kapitalizma, stalna privredna kriza, propadanje seljaštva i ostalog radnog sveta, neprekidna ratna opasnost, moralna izopačenost, opšte idejno bespuće, - sve nas navodi da se zabrinemo nad budućnošću naše zemlje i da učinimo što možemo za izlaz iz toga teškog stanja. Tražili smo i verujemo da smo našli Osnovna načela jednog novog političkog i društvenog uređenja, a kao sredstvo za njegovo ostvarenje osnivamo Narodnu Seljačku Stranku u Jugoslaviji. Na taj način, mi se stavljamo u istoriski tok, koji nužno vodi ukidanju jednog haotičnog, nerazumnog i varvarskog društvenog poretka. Red koji mi donosimo nije nametanje i nasilje, već sistem saveza, na osnovu slobodne volje, od najmanje opštine do saveza evropskih naroda i svih naroda. Razumni poredak koji hoćemo da ostvarimo mesto dosadašnjih povlastica, jeste radna demokratija, poredak socijalne pravde i slobode. Nova kultura koju izgrađujemo obezbeđuje čovečan i dostojan život svima ljudima stavljajući u njihovu službu tekovine nauke i tehnike.

I. KA DRUŠTVU BEZ POVLASTICA

Pojava Narodne Seljačke stranke odgovara jednoj istoriskoj potrebi. U svetu, veliki sukobi između povlašćenih klasa i država sručili su bezbrojne nevolje na radni narod sviju zemalja. Bilo da se vodi privredni ili vojnički rat, bilo da se sudbina naroda rešava na berzama ili na bojnopolju, vladao polet ili kriza, ljudi koji rade uvek su žrtve svih potresa. I kad je mir, oni koji stvaraju sva bogatstva najmanje ih uživaju. Ništa prirodnije, nego da se u svesti i u duši svakog čoveka izvrši jasno opredeljenje: na kojoj strani se nalazi, čije interese brani, zašto se bori, čemu se klanja. Celo čovečanstvo svrstava se na front Kapitala ili na front Rada. Za jedne, kapital je sve, čovek ništa; imovina sve, lična vrednost ništa. Za druge, čovek treba da bude sve, a kapital da služi čoveku; svako da dobija prema svojoj vrednosti i prema svome radu.

Od svih radnih ljudi, seljaci su kroz celu istoriju bili u najtežem položaju. Njih su najviše pogađali ratovi, državne promene, privredne krize, naglo bujanje gradova. Selo je ostalo po strani od svih napredaka tehnike, izvan materijalne i duhovne kulture. Plaćalo je najveći danak u krvi, davalo radnu snagu, muku i znoj za stvaranje svih država i podizanje svih gradova, stvorilo uslove za naslućenu udobnost povlašćenih. Samo je zapušteno i osamljeno, košeno boleštinama, glađu, žeđu, strahovitim pomorom svih živih bića, ljudstva i stoke. Gladuju ljudi, gladuje stoka, gladuju biljke na selu. Tako je bilo vekovima, tako je i danas. Seljaci su dvostruko potlačeni: i kao radnici i kao stanovnici sela. Poljoprivreda je u stalnoj krizi i nikako ne može da se snađe u kapitalističkom poretku. Selo podnosi sve namete koje plaća gradska privreda i najveći broj carina, trošarina i taksa. Najzad, selo i seljaci su poslednji i najniži u društvu, ne samo u ekonomskom, već i u socijalnom pogledu: njih gledaju sa visine, ponižavaju i vređaju svi ostali. U privredno nerazvijenim zemljama, kao što je naša, kapitalizam je pljačkaški: seljaci su ovde u položaju kolonijalaca; oni su moderni robovi.

Ovakvo stanje sela i seljaka od vankada je u njima stvaralo mržnju, zavist i pobunu protivu grada. U toku prošlog Svetskog rata i posle toga, seljaci su postali svesni svoga osobenog položaja, svoje vrednosti i uloge u društvu. Ali su isto tako osetili potrebu da aktivno uđu u borbu za ostvarenje jednog novog poretka. Svesni razlike između Sela i Grada, između poljoprivrede i industrije, između seljačkih i kapitalističkih zemalja, oni sve više ulaze u društvenu borbu kao nosioci društvenog napretka i kao borci za ostvarenje pravog i potpunog socijalističkog ideala. Tek onda kada se oslobode i obezbede seljaci – koji čine tri četvrtine ljudskog roda, - i kada oni budu ne samo stvaraoci nego i uživaoci kulture, ostvariće se društvo bez monopola, društvo u kome će

merilo vrednosti biti rad, cilj proizvodnje odličnog rada, a ljudsko društvo – zajednica slobodnih i jednakih saradnika.

U našoj zemlji, socijalno pitanje jeste u prvom redu seljačko pitanje. Ubačena kasno u novčanu privredu, prinuđena da se takmiči sa velikim i razvijenim državama, naša zemlja i njeno seljaštvo mleveni su već više od sto godina pod žrvnjem međunarodnog kapitalizma. Navikla da proizvodi samo za vlastitu potrošnju, naša poljoprivreda morala je sve više da baca na pijacu, odvajajući od usta najnužnije. Ne mogući da se zaposli na drugoj strani, seosko stanovništvo je sitnilo, mrvilo svoje posede dotle da danas preko tri i po miliona duša, ili trećina seoskog stanovništva, živi ne manje od dva hektara. To nisu poljoprivrednici, nisu ni siromašni seljaci, već seoski pauperi, golaći koji ni žive ni umiru, već lagano i mučno izumiru. Nije mnogo bolji položaj ni onih seljaka koji žive na manje od pet hektara. Zajedno sa prvima, ovi siromašni seljaci sačinjavaju ogroman broj od blizu sedam miliona duša. Još nismo pomenuli bezzemljaše i beskućnike, zatim poljoprivredne radnike, - kojih ima osobito mnogo u bogatoj Vojvodini i Slavoniji, - sezone radnike i pečalbare. Broj ljudi koji u ovoj zemlji ne dovedu, koji jedu na pola stomaka, premaša daleko polovinu celokupnog stanovništva. Kako se živalj u seljačkim zemljama, osobito u siromašnim slojevima, množi vrlo brzo, seljački posedi će se i dalje cepati i sitniti. S druge strane, zemlja prelazi u ruke najbogatijih seljaka i gradskih kapitalista. Ove tragične činjenice dovele su naš narod na selu do socijalnog rasula, do političke demoralizacije i do telesnog izrađanja i kržljivosti.

Da bi se izišlo iz ovoga stanja, da bi seljački svet u svojoj zemlji imao hleba, zdravlja i životne radosti, da bi nacija sačuvala izvor svoje telesne i moralne snage i mogućnost obnavljanja, da bi naš narod stao u red naprednih i prosvećenih, u ovome sudbonosnome vremenu osnivamo nov preporodilački pokret – Narodnu Seljačku Stranku.

II. SAVEZNO NAČELO

Kao što je bogatstvo monopol onih koji drže kapital, kao što je društveni ugled vezan za imovinu i za stanovanje u gradu, tako je politička vlast udaljena od naroda. Država je postala sredstvo vladavine nad narodom. Mesto da služi onima koji su im poverili brigu nad opštim interesima, „narodni pretstavnici“ i drugi moćnici osilili se i lišili narod svih prava. Jednakost ljudi i građana postala je prazna reč. Jednakost država, o kojoj se toliko govorilo pri kraju prvog Svetskog rata, takođe se izvrgla u prevlast velikih sila. U pojedinim zemljama, nekoliko vlastodržaca određuju sami svoje „saradnike“ u svima oblastima javnog života. U Evropi, dve-tri vlade rešavaju o sudbini svih ostalih država, o njihovom uređenju, o njihovim bogatstvima, o životu njihovih naroda. Centralističko načelo vekovima je vladalo u svetu, izazvalo bezbroj sukoba između naroda i država, prouzrokovalo verske i nacionalne ratove. Hoteći da sve podvrgne jednoj volji, dovelo je do borbe svih protiv sviju. Umesto da stvori opšti red i harmoniju, dovelo je svuda do haosa i anarhije. Sama građanska demokratija, koja je imala zadatak da pruži vlast narodu, pretvorila se u oruđe pomoću koga su povlašćeni slojevi i grupe sproveli svoju prevlast. Iza firme „slobode, bratstva i jednakosti“ održala se stara apsolutistička država 17 i 18 veka, još naoružana modernom tehnikom vladanja. Pod maskom Društva naroda u Ženevi i Međunarodnog suda u Hagu, velike države gutaju male, beli vladaju nad crnima i žutima, „izabrane rase“ nad „nižim rasama“. Najzad je oživljena ideja o pre'vashodstvu jedne doktrine. Kao što je u Srednjem veku

postojala državna vera pod okriljem Inkvizicije, tako danas povlašćeni nameću kroz svemoć države svoju stranačku ideju.

Na suprot centralizmu u svima vidovima, Narodna Seljačka Stranka ističe federativno ili savezno načelo. Narod treba sam sobom da upravlja. U malim jedinicama, to je moguće skoro bez posrednika. Najmanja jedinica jeste selo. Mi hoćemo da povratimo selu njegovu društvenu, privrednu i kulturnu samostalnost. I samu opštinu shvatamo kao savez sela. Opštinska samouprava bila je dugo želja našeg naroda, jer je hteo da svoje poslove svršava sam, da opštinski časnici i službenici rade samo opštinske poslove i da budu izvršioci samo onoga što im njihovi opštinari nalože. Više nego drugi narodi, naš narod je pod tuđinskom Vladavinom naučio da samostalno vodi svoje domaće stvari. Zato njemu tako prisno odgovara federativno načelo. Tako je on i shvatio demokratiju, zato se za nju zagrejao. Iskustvo sa opštinskim, sreskim i okružnim samoupravama u Srbiji još uvek je živo i traži da se obnovi. U drugim pokrajinama, slične ustanove navikle su naš svet da se smatra gospodarem u svojim najužim domovinama: crkveno-školske autonomije, imovne opštine, zemljišne zajednice, zajedničke ispaše i slično. Čitavo naše seljačko pravo, i ako nepisano, rukovalo se federativnim načelom. Stare seljačke pravice hrvatskih seljaka takođe svedoče o tome. Kod pravoslavnih, čak je i crkva bila uvek nacionalna, samostalna (autokefalna), a ne centralistička i „svetska“.

Istoriske pokrajine u našoj zemlji jesu žive stvarnosti. O njih se ne može oglušiti jedno razumno državno uređenje. One mogu izvršiti korisnu ulogu, ako u okviru države dobiju prava koja odgovaraju njihovoj životnoj snazi. One pak koje su veštačke i skorašnje same će se ugasi ne ističući svoju posebnost. U tom pogledu, pokrajinama iz cele naše zemlje treba ostaviti punu slobodu izjašnjavanja, a onima koje to budu tražile obezbediti poseban položaj.

Svaki narod ima pravo na svoje puno opredeljenje u svakom pogledu. U državama gde živi više naroda, prvi uslov za njihov zajednički opstanak i saradnju jeste uzajamna trpeljivost i poštovanje. To se može postići jedino saveznim uređenjem. U Jugoslaviji, centralizam je doneo teških razočarenja, baš zbog toga što se dvadeset godina htelo po svaku cenu da budemo jedan narod i unitaristička država. Primer sa hrvatskim pitanjem pokazuje da se nacionalna posebnost ne može ugušiti. Narodnosno složena država mora imati i složeno, savezno uređenje.

Slobodan ne znači sam sebi dovoljan. Kao što se sela udružuju u opštine, optine u srezove, srezovi u pokrajine, pokrajine u zemlje, zemlje u državnu zajednicu, - tako se pojedine susedne države, srodne i sa zajedničkim interesima, udružuju radi zajedničkih ciljeva. Ovakvim udruživanjem izbegavaju se razni sukobi, a među državama ratovi. Ovakvo udruženje nameće se najpre onoj grupi malih država koje su se istoriskim razvitkom stekle na Balkanu i u Podunavlju. Braneći svoju nezavisnost i saradnjom na privrednom i kulturnom polju, one mogu pokazati put i drugima, za slične saveze država. Ujedinjene evropske države, - to je jedini način da Evropa ostane i da njeni narodi napreduju.

III. RADNA DEMOKRATIJA

Centralizam je ubio sve rezultate nacionalne slobode i državne samostalnosti, za kojima su narodi vekovima težili. Formalna i prazna politička demokratija razočarala je narodne mase u građanska prava i slobode, za koje su se tako dugo borili. Savezno načelo dolazi da nacionalnu samostalnost učini stvarnom, državu narodnom. Radna demokratija dolazi do političke slobode i građanska prava obezbedi, na taj način što će pružiti blagostanje proizvođačima i dostojanstvo svima ljudima. Čovek koji radi postaje središte svih napora ljudske zajednice. Država kako je

zamišljamo rukovodi se ideologijom rada. U njoj je suveren t.j. izvor vlasti narod, ali je suveren i rad. Vlast mora doći u ruke proizvođača, i to pravih i organizovanih. Rad postaje dužnost, opšta obaveza. Ali rad je isto tako pravo. Već danas, svakom se mora obezbediti mogućnost da radi i da od svoga rada živi. Mesto birača koga je izvikala formalna demokratija, stupa organizovani i svesni proizvođač. Ko ne živi od ličnog rada, mora biti lišen svih prava. Svojina je danas iskorišćavanje drugih ljudi. Vlasništvo nad zemljom danas je prividno, i čak je lanac koji zarobljava a ne hrani. Zemlja, u buduće, ne može biti predmet trgovine i spekulacije. Zemlju mogu držati samo oni koji je sami obrađuju. Industrijska i sva druga privredna preduzeća imaju se smatrati kao javna služba i moraju biti pod kontrolom zajednice.

Državna vlast prelazila je, u toku vekova, kroz mnoge ruke, ali su je stvarno uvek držali povlašćeni pojedinci. Oni su vladali u korist povlašćenih redova. Bilo da su stajali na vrhu države prvosveštenici ili kraljevi, tirani ili arhonti, konsuli ili vojskovođe, feudinci ili carevi samodršci, ili predsednici republika, garnizoni ili dvorovi, saloni ili berze, militarizam ili kapitalizam, - uvek je država bila vlast nad narodom. Građanska demokratija nije to stanje izmenila. Ne bi ga potpuno izmenila ni čisto radnička vladavina. Nije dovoljna ni sama seljačka demokratija. Prava, dosledna, potpuna vladavina naroda jeste i može biti samo radna demokratija. Ljudi koji rade, svi ljudi koji rade, ali samo oni koji rade mogu biti nosioci suverenosti, izvor i utoka svake vlasti. NSS traži prvenstveno za većinu čovečanstva koju čine seljaci. Ona zatim daje sva prava ženama, većoj polovini ljudskog roda, koja je do sad bila zapostavljena. Pored seljaka i žena, kao nosioce novoga poretka vidimo sve gradske radnike, u prvom redu telesne, bili oni najamnici ili mali, prividno nezavisni privrednici. Umni radnici, - koji se sve više pretvaraju u robove slobodnog i organizovanog kapitala i jedne sve-obuhvatne države, - takođe dolaze u red aktivnih boraca za novo društvo. Naša lozinka: „Savez umnog i telesnog rada sela i grada“ postaje organizacioni okvir za ostvarenje Države Rada.

Dajući demokratiji privrednu i socijalnu sadržinu, pretvarajući je u radu, NSS hoće da osigura i učini stvarnim načela političke demokratije, koja su do sad jedino isticana, ali nisu nikad potpuno ostvarena. Opšte i tajno glasanje, sloboda štampe, sloboda zbora i dogovora, sloboda političkog, ekonomskog i kulturnog udruživanja, pravo inicijative i referenduma, - sve te ustanove danas samo delimično postoje. Uvek su ih vlasnici izigravali i izvitoperavali, a one su ukidane ili ograničene čim bi došle u službu širokih narodnih slojeva. Povlašćene klase odrekle su se načela na osnovu kojih su izbile na površinu. Kad su seljaci i drugi radni svet počeli da se koriste dobivenim pravima, građanska klasa oduzela je slobodu, zatvorila parlamente, zarobila štampu, ukinula stranke. Sve ove demokratske ustanove treba odobiti, osloboditi ih od novih spahija i dahija, od kartela, od berza, od akcionara.

Radna demokratija donosi stvarnu slobodu ljudima koji rade, ali ona proizvodnju, promet i potrošnju dobara ne ostavlja ćudima privatnog kapitalizma i divlje konkurencije. Kao što se tehnika stavlja u službu čoveka, tako se ekonomski život podvrgava kontroli zajednice. Potrebe i interesi ljudi koji rade jesu najviši zakon privrednog i društvenog uređenja. Privatni sektor ne ukida se odmah, ali se on trpi samo u koliko ne šteti opštim interesima i u koliko odgovara posebnim uslovima izvesne privredne delatnosti. Zadružni sektor mora se stalno razvijati, kako u oblasti kredita i potrošnje, tako u oblasti proizvodnje. Najzad, javnopravni sektor – pomognut zadružnim i sindikalnim organizacijama, - uzimaće sve više maha, naročito u osnovnim industrijama i u velikom saobraćaju. U poljoprivredi, privatni oblici rada ostaće najduže, ali će se dopunjavati, popravljati i usavršavati zadružnim i drugim zajedničkim metodama rada.

Nauka i tehnika stvorile su uslove da seljaci lakše rade i više proizvode. Politika i društvena organizacija treba da omogući njihovu primenu u korist seljaka. U mesto da rade osamnaest časova

dnevno uz najveću oskudicu, u radnoj demokratiji seljaci će, uz pomoć tehnike i bolje organizacije, raditi nesavršeno manje, bolje će živjeti, imaće slobodnog vremena za čovečan i kulturni život.

IV. NOVA KULTURA

Sve dosadašnje kulture bile su monopol, povlastica povlašćenih redova. Sredsređene u gradovima, one su nosile gradsko, urbano obeležje. U svima svojim oblicima, prosvetljenost je polazila od ličnosti i služila ličnostima. Tehnički napredak, - znak čovekove svemoći, koji je basnoslovno uvećao proizvodnju dobara, usavršio udobnost za život, - taj tehnički napredak još uvek koristi ograničenom krugu ljudi, skoro isključivo u gradovima. Hiljadu pet stotina miliona seljaka, - od dve hiljade miliona ljudi na kugli zemaljskoj, - nisu dobili skoro ništa od toga veličanstvenog napretka. Građevinska tehnika čudesno je napredovala, a na selu se često stanuje u potleušama, u brvnarama, u mračnim i vlažnim udžericama od zemlje i pruća, sa krpama i žutom hartijom mesto prozora. Seljaci žive odmah pored stoke, često zajedno sa njom. Još i danas, oni robuju strahu od nepojamnih sila, zabludama i predrasudama. 20 vek je razagnao mnoge aveti mraka i neznanja, otkrio tajne zemlje, vode i neba, zavladao vidljivim svetom. Čovek je postao lakši i brži od svih tica. Ali u to isto vreme seljačka kola i dalje voze tri pa i dva kilometara na sat. U selima su ljudi željni komada hartije. Nigde nema knjige. Opšta školska obaveza donela je seljacima teret, ali ih ni pismenosti nije naučila. Selo se davi u blatu i razbija u mraku. Umetnost, ponos svih vekova, ostala je svojina povlašćenih pojedinaca u velikim gradovima. Seljačka kultura služi kao izvor nadahnuća i motiva za najveća umetnička i književna stvaranja, ali plodovi tih stvaranja ostaju daleki i nepristupačni selu i seljacima.

U pogledu kulture, NSS postavlja ova načela: Kultura mora biti svojina svih ljudi koji rade. Ona se mora širiti izvan gradova i biti u službi i onih koji žive na selu. Polazeći od društvenih zajednica u izboru predmeta i namenjena njima, ona će biti socijalna i stvarno univerzalna. Nova kultura treba da zahvati do sada zapostavljene društvene slojeve, u dubinu i u širinu. Radni ljudi, osobito seljaci, treba da dobiju sve mogućnosti razvitka i napretka. Škola, do sada korisna samo onima koji su mogli produžiti učenje do zrelog doba, nije unapredila seljake. Pravljen za one koji su materijalno obezbeđeni, ona je davala diplome i time stvarala od seljačkih sinova odmetnike i protivnike naroda, od gradske dece gospodu, i osposobljavala eksploatatore tuđeg rada. Sav nastavni plan pravljen je, sve školske knjige pisane su u duhu društvenih povlastica. One uče pokornosti vlastodržcima i moćnima ovoga sveta. Nov nastavni plan imaće druge ideje vodilje: rad, socijalnu pravdu i ljudsku solidarnost.

* * *

Eto kakva nas načela rukovode kad osnivamo Narodnu Seljačku Stranku. Kažemo narodnu, jer je politički život u našoj zemlji od početka bio u drugom znaku, najmanje u narodnom. Seljaci, glavni i najveći deo naroda, verovali su svakome i od svakoga su bili prevareni. Raznim imenima su se krstili, ali uvek su istim bogovima služili, bogovima Kapitala i Grada. Svoga hrama, svoje tvrđave, svoje kuće nisu imali: zato nova stranka mora biti ne samo narodna, već u prvom redu seljačka. Nade koje su seljaci polagali u Zemljoradničku stranu omanule su, kao što su ranije užačud bačene sve žrtve koje su dali za ostale stranke. Razočaranje je toliko da su seljaci izgubili volju za politiku i veru u sve političare. Oni bi bili gotovi da dignu ruke od svake politike i od brige

za državu. Ali ni politika ni država neće da dignu ruke od njih. Zato moramo da stvorimo stranku, oruđe političke borbe, sretstvo za osvajanje vlasti, za mogućnost da ostvarimo svoj program.

Narodna, seljačka, stranka, - ali stranka nova, različita od svih koje danas postoje. Stranka borbena, u sukobu sa ostacima starih stranaka, sa slugama nenarodnih režima, sa braniocima nemoralnog i dotrajalog poretka. Prošli smo kroz borbu i školu Zemljoradničke levice; petnaest godina ostali smo verni istim idealima; dali smo žrtve i spremni smo uvek da ih dajemo: za društvo bez povlastica, za savezno uređenje države i društva, za radnu demokratiju, za novu kulturu. U tome znaku vršimo mobilizaciju celog poštenog i radnog naroda, njegove inteligencije i omladine, - radi socijalnog i moralnog preporoda naše zemlje.

PROGRAM

Narodne Seljačke Stranke

Na osnovu svojih Osnovnih načela – savezno uređenje, radna demokratija, nova kultura bez povlastica – Narodna Seljačka Stranka izrađuje program kojim će se rukovoditi u svome radu. Taj program sadrži dve vrste mera: jedne koje pod pritiskom narodne borbe može ostvariti i neka druga vlada; druge koje se mogu ostvariti samo kad Narodna Seljačka Stranka dođe na upravu zemlje. Onda će se sprovesti u celini sistem koji predviđamo za međunarodnu politiku i unutrašnje uređenje, za privredu i finansije, za socijalnu politiku i narodno zdravlje, za prosvetnu i kulturnu politiku. Punu vlast u državi Narodna Seljačka Stranka dobiće putem narodnog poverenja.

I. MEĐUNARODNA POLITIKA

Jugoslavija ima svoje istorisko opravdanje, kao država tri južno-slovenska naroda, koji su vekovima patili pod tuđinskom vladavinom. Njima treba da se slobodno pridruži i četvrti južno-slovenski narod Bugari. Jugoslavija ima i jednu veliku ulogu: da bude središte svih balkanskih i podunavskih zemalja, koje mogu opstati na ovome prelaznom mestu, između Zapada i Istoka, samo ako žive u miru, slozi i saradnji. Prvi uslov za to jeste politika mira, balkanske i podunavske solidarnosti, u naslonu na one sile koje nemaju osvajačkih težnja u ovome delu sveta. Svi sporovi koji su ostali od Svetskog rata treba da se reše mirnim putem. Drugi uslov jeste da sve narodne manjine koje žive u Jugoslaviji dobiju puno zadovoljenje u svakom pogledu, kako bi je osećale kao svoju domovinu, želele da ostanu u njenim granicama i bile spremne da ove granice brane od nasrtaja zavojevača. Jugoslavija je mala država, nejakna da živi sama, upućena na tuđa tržišta, zavisna od bližih i daljih suseda. Ona će se najbolje održati i razvijati ako bude vodila politiku mira i neutralnosti prema svima državama koje od nje ništa ne traže. Njeni diplomatski i trgovački predstavnici treba sa budu prisutni svuda gde se raspravlja o međunarodnom životu. Zbog toga, hitno je da se učini kraj jednom nezdravom i štetnom stanju: da se uspostave i održavaju potpuno normalni odnosi u svakom pogledu sa Sovjetskom Rusijom.

Jugoslavija ima sunarodnika i van svojih granica. Radi čuvanja mira, ona je spremna da ne traži njihovo prisajedinjenje putem sile, ali će uvek budno pratiti njihov život i zahtevati da strane države poštuju njihova nacionalna, politička i društvena prava, kao što se sama obavezuje da poštuje prava tuđih manjina. Osobitu brigu posvetiće našim iseljenicima u drugim državama u Evropi i preko mora.

Narodna Seljačka Stranka je za mir među narodima jer u svima ratovima najveće žrtve podnose seljaci i drugi radni i siromašni svet. Vlada ne sme objaviti rat dok o tome ne odluči Narodna skupština, koja mora biti na okupu za sve vreme rata. Sve sporove među državama treba da rešavaju izborni sudovi, dok se ne stvori jedna međunarodna ustanova, koja će pomoći da se čuva mir i obezbedi saradnja naroda.

II. UNUTRAŠNJE UREĐENJE

U unutrašnjoj politici, osnovno načelo Narodne Seljačke Stranke jeste demokratija, to znači vladavina naroda nad samim sobom. U državama gde žive zajedno više naroda, kao što je Jugoslavija, uporedo sa slobodom i pravima pojedinaca moraju ići sloboda i prava narodnih i pokrajinskih skupina. Naša demokratija je radna i federativna. To je čitav niz saveza: savez pokrajina, savez srezova, savez opština.

1) **Narod je gospodar u državi.** Ustavotvorna skupština je njegov legalni izraz. Sva vlast izvire iz naroda i on ima pravo da u slobodi živi i slobodno donosi odluke o javnim poslovima. Radi toga, pune građanske slobode, sloboda pisanja, štampanja, govora, udruživanja i što neposrednije učešće naroda u administraciji jesu prve ustanove demokratije. Narod može sam predlagati zakone (inicijativa) i direktnim glasanjem odlučivati o važnijim zakonskim predlozima (referendum). Politička demokratija mora se dopuniti socijalnom i ekonomskom: da seljaštvo i radništvo imaju u društvu ugled i dostojanstvo koji im pripadaju po njihovom broju i ulozi, da njihove potrebe budu rukovodno načelo cele državne politike. To je radna demokratija.

Osnovne ćelije narodnog javnog života jesu opštinske samouprave. Preko sreskih samouprava ide se do pokrajinskih autonomija i do zemaljskih vlada. Na vrhu, središna državna vlada vodi zajedničke poslove i koordiniše napore celokupne države. Narodu se ostavlja da svoje mesne poslove obavlja u punoj slobodi, po svojim potrebama a u interesu zajednice. Javna bezbednost, sudstvo, škole, bolnice, manji saobraćaj, socijalno staranje, bliža organizacija poljoprivrede, zanata, trgovine i industrije, - to sve spada u nadležnost zemaljskih vlada, odnosno nižih administrativnih jedinica. Jugoslavija se deli na tri Zemlje: Srpsku, Hrvatsku i Slovenačku. Na čelu ovih Zemalja stoje zemaljske vlade koje izlaze iz zemaljskih sabora. Granice Zemalja nisu od presudne važnosti, pošto svi ostajemo u zajedničkoj državi. Ne smeju se raspirivati sukobi oko tih granica, pošto je važnija saradnja naših naroda i pokrajina nego pojedinosti unutrašnjeg razgraničenja.

Istoriske pokrajine koje to budu zahtevale mogu dobiti užu autonomiju. Razgraničenje i obim poslova odrediće se u dogovoru sa zemaljskom ili sa centralnom vladom.

U pojedinim Zemljama postoje još dve vrste samouprava: sreske i opštinske. Srezovi imaju svoje skupštine, koje biraju činovništvo, izglasavaju i kontrolišu budžet. Srezovi stoje pod zemaljskom vladom u pogledu izvođenja privrednog plana. Opštinske samouprave vode sav lokalni život na selu i u gradu. Pošto će opštine biti veće, sa najmanje 4.000 stanovnika, one će ostavljati pojedinim selima mogućnost da izvesne poslove sprovede sama. Svako selo bira slobodno i

samostalno svoj seoski odbor za rešavanje manjih ličnih i imovinskih sporova i za vođenje mesnih poslova. Tako će seoske zajednice, koje su uvek življe nego opštinske i sreske, imati inicijativu za mnoge privredne i kulturne poduhvate.

Za opštinske odbore i sreske skupštine, za Sabore i za Narodnu skupštinu pravo glasanja imaju svi muškarci i žene posle navršene 21 godine, a jedni i drugi mogu biti birani kad navršu 25 godina. Glasanje je opšte, jednako, neposredno, tajno, sa srazmernim predstavništvom.

2) **Opštinske samouprave** biće rasterećene od svih državnih administrativnih poslova. Posvetiće se potpuno unapređenju i organizovanju domaće privrede, lokalnog saobraćaja, zadrugarstva, školstva, zdravlje i kulture. One će proučavati svoj atar u vezi sa susednim opštinama i stvaraće saveze opština za unapređenje poljoprivrede, za elektrifikaciju i industrijalizaciju. Koristiće, ako nađu za potrebno, zakonsku mogućnost da zabranjuju otvaranje kavana u selima, da nalažu obavezno udruživanje u zadruge, obavezno osiguranje, obavezno školovanje 6 ili 8 godina itd. Pojedine opštine, naročito gradske, stvaraće novčane zavode iz samoupravnih sredstava i prikupljajući narodne uštede. Ovi zavodi podupiraće opštini poverene ustanove i kreditirati razne vrste zadruga.

3) **Srezovi**, usled sve boljeg saobraćaja, mogu takođe biti znatno veći nego današnji. Sem čisto sreskih samoupravnih poslova, njima se dodeljuju vrlo važni ekonomski zadaci. Srezovi će upravo izvoditi pravredni plan po uputstvima zemaljskih privrednih odela, odnosno u saradnji sa ministarstvom Narodne privrede. Nosilac sreske samouprave jeste sreska skupština, u koju tri četvrtine članova šalju birači oba pola, a jednu četvrtinu razne privredne, socijalne i kulturne organizacije. Za veće poduhvate, gde se ukaže potreba i mogućnost, praviće se savezi srezova.

4) **Istoriske pokrajine** mogu imati uže autonomije. Ove se utvrđuju dogovorom dotične pokrajine sa zemaljskom ili državnom vladom.

5) **Zemaljske vlade** organizuju i vode sav politički, kulturni i društveni život dotične Zemlje. Za izvođenje privrednog plana cele države glavne smernice daje državna vlada, a zemaljske vlade ga primenjuju i izvode. Za one privredne grane i poljoprivredne kulture koje su naročito razvijene u jednoj Zemlji, zemaljska vlada će sa središnom izraditi naročiti plan, ali će ga izvoditi samostalnije. Sabori se biraju po izbornom zakonu koji sami donesu, ali opštim pravom glasa. Oni takođe sami donose zakone za one delove administracije koji su povereni zemaljskim vladama. Sabor bira predsednika zemaljske vlade, a ovaj određuje svoje saradnike. Svoje sredstva zemaljska vlada crpe, po dogovoru sa državnom vladom, ili od prihoda koji se za nju budu rezervisali, ili od izvesnog procenta svih dažbina ubranih na dotičnoj teritoriji.

6) Narodna Seljačka Stranka priznaje **postojeći oblik vladavine**.

Središna državna vlada, sem predsedništva, sastoji se iz ovih ministarstva: vojska i mornarica, spoljni poslovi, narodna privreda, saobraćaj, finansije. Ona izlazi iz državne Narodne skupštine. Skupština je birana tajnim glasanjem istoga dana u celoj državi. Parlament ima samo jedan dom. Članovi Parlamenta mogu biti samo lica koja žive od ličnog rada, umnog ili telesnog. Pre nego što budu izabrani, poslanici će političkoj organizaciji svojih birača predati potpisanu ostavku, tako da bi ga oni mogli opozvati, ako ne bude zastupao pravilno njihove interese. Parlamentarno zasedanje traje četiri godine. Poslanici primaju dnevnicu samo za vreme skupštinskog rada. Vlada odgovara politički Parlamentu, i pre roka ne može raspustiti Parlament, ali ovaj može sam odlučiti svoje raspuštanje pre roka, u slučaju sukoba sa vladom, da bi narod presudio na izborima.

7) **Predsedništvo državne vlade** koordiniše rad zajedničkih resora i ustanova, vodi opštu statistiku, određuje glavne pravce i dih opšteg prosvetnog i kulturnog rada, vodi kontrolu nad strancima u koliko se ovaj odnosi na odbranu države od zavojevača.

8) **Odbrana države** nalazi se u rukama državne vlade. Pošto stojimo na načelu solidarnosti među narodima, potpunog razoružanja i trajnog mira, naša vojna sila može biti upotrebljena samo za odbranu od napada spolja. Njena tehnička i duhovna snaga mora biti na visini savremene opreme. Tehničko spremanje i vojna obuka naroda vršiće se ne samo u kasarnama već i pre i posle službe u stalnom kadru. S druge strane, kasarska obuka iskoristiće se i za prosvetnu, stručnu i higijensku nastavu. Rok službe u redovnoj vojsci trajaće različito prema rodovima oružja, po pravilu šest meseci; samo izuzetno do godinu dana. Vojni budžet mora se dovesti u sklad sa našim privrednim mogućnostima. Raspored ljudstva izvršiće se tako da regruti onih zemalja koje to budu želele služe u svojim krajevima. Prenos tela umrlih ili poginulih vojnika njihovim kućama vršiće se o državnom trošku.

9) **Čuvanje lične i imovne bezbednosti** poverava se potpuno zemaljskim vladama. Svi prvostepeni sudovi su sreski. Okružni sudovi se ukidaju. Izvesne sudije imaće sudeće dane, kad će po selima, na licu mesta, izricati pravdu. U svakoj Zemlji, biće jedan ili više Apelacionih sudova i jedan Kasacioni sud. Sudije će biti postavljene od zemaljske vlade putem konkursa. Na vrhu pravosuđa stoji Vrhovni državni sud, koji je u isto vreme federalni i ustavni sud. On održava jednoobraznost u primeni zakona. Pravosuđe se približuje narodu i na taj način što će sudije opštiti sa parničnim stranama neposredno, bez advokata. Pravosuđe će biti besplatno, a građani koji su oslobođeni od poreza uživaće i besplatnu pravnu pomoć kad je ova nužna. Pravo zastupnici su javnopravni organi, koji vrše svoj posao uz nagradu određenu zakonom.

Vojnicima i oficirima za nevojničke krivice sudiće građanski sudovi. Ministrima će suditi redovni sudovi. Ministri mogu biti optuženi i van Parlamenta, a njihove krivice ne zastarevaju nikad. Svima građanima koji budu nevinno optuženi, zatvoreni ili osuđeni, dotična Zemlja naknadiće pretrpljenu štetu. Bračne sporove vodiće građanski sudovi. Žene su u svima pravima izjednačene sa ljudima. Bračna i vanbračna deca jednaka su u pravima. Vanbračna deca imaju pravo da istražuju ko im je otac. Gradska, seoska, šumska i poljska policija nalaze se u rukama zemaljskih vlada, pokrajinskih, sreskih, opštinskih samouprava, po rasporedu koji će se utvrditi. Seljaci i ostali građani moći će slobodno da nose besplatno prijavljeno oružje.

10. **Činovištvo**, državno kao i samoupravno, postavlja se i unapređuje jedino po merilu stručne spremlje i lične sposobnosti, a putem konkursa i ispita. Činovnici će biti pristojno nagrađeni, ali će morati da rade savesno i da budu u službi naroda, - a ne vlast nad narodom. Jedan činovnik ne može vršiti više od jedne plaćene službe, ni primati više od jedne nagrade ma u kom obliku. Ministarske penzije ukidaju se, kao i dužerne ministrima kad putuju. Javne vlasti ispitaće poreklo imovine svakog bivšeg i sadašnjeg ministra, svakog poslanika i činovnika. Nepravilno stečena imovina biće oduzeta, pored drugih zakonskih posledica. Ovaj nadzor imovine biće stalan. Činovnici su odgovorni i lično za štete nanesene građanima. Za kažnjavanje onih koji teško oštete državnu imovinu, onih koji primaju i daju mito za korupcionaške afere, izuzetan zakon zavešće, pored ostalih kazni, smrtnu kaznu. Penziju mogu primati samo oni činovnici koji su stvarno onesposobljeni ili iznemogli za svaku službu. Izvršiće se revizija zatečenih činovnika i penzionera.

III. PRIVREDA I FINANSIJE

Ostavljajući pojedinim Zemljama i pokrajinama punu slobodu u organizovanju društvenog, političkog i kulturnog života, država će biti vrhovni regulator i organizator privrednog delovanja. U interesu radnih masa, izrađuje se jedan opšti plan za celu državu i za veći broj godina. Privreda će se deliti na tri sektora: javno-pravni, zadružni i privatni. Državna politika će povlašćivati prva dva sektora, na štetu trećeg. Odmah u početku, narodna vlast ima da reši nekoliko bitnih i prethodnih privrednih pitanja: razduženje seljaka, radnika i malih privrednika; kreditiranje poljoprivrede i zanata; dodeljivanje zemlje siromašnim seljacima i poljoprivrednim radnicima. Ove reforme jesu preduslov za sprovođenje planske privrede.

1) **Razduženje** seljaka, radnika i malih privrednika može se danas, posle svih neozbiljnih pokušaja, izvesti samo prostim brisanjem onih dugova koji dovode u opasnost opstanak jedne porodice. Ostali dugovi svih ljudi koji žive od ličnog rada pretvoriće se u jedan državni dug. Poverioce će država isplatiti u obveznicama, a dužnici će vratiti dug državi za 25 godina uz porez.

2) **Kreditiranje poljoprivrede i zanata** jeste glavna poluga za podizanje poljoprivredne proizvodnje, za kulturu sela, za oživljavanje male gradske privrede. To kreditiranje vršiće jedan centralni kreditni zavod, koji bi nastao spajanjem Privilegovane agrarne banke (koja ima postati državna) i Državne hipotekarne banke. Zavod daje hipotekarne kredite, kako ustanovama tako organizovanim pojedincima, preko svojih filijala, a po predlogu i pod kontrolom zadruga. Lombardne i lične kredite centralni zavod daje samo zadrugama, a ove ga dele svojim članovima prema načelima slobodnog zadrugarstva.

3) **Dodeljivanje zemlje poljoprivrednim radnicima i siromašnim seljacima.** Zemlja može pripadati samo onima koji je lično i sa porodicom rade. S druge strane, svi oni koji rade zemlju moraju je imati dovoljno da se zaposle i izdržavaju sa porodicom. Potrebna zemlja za podelu dobiće se:

a) oduzimanjem od današnjih veliko-posednika i nezemljoradnika, od suviše velikih državnih imanja, od crkava, manastira i vakufa;

b) osposobljavanjem podvodnih i golih terena. Pojedina zemljoradnička porodica može imati najviše 30 hektara, prema tome kakvo je zemljište, klimatske prilike i broj porodične radne snage. Zemljišta preko 100 hektara oduzimaće se bez naknade, a ispod toga isplatiće se državnim obveznicama.

Na oduzetom i osposobljenom zemljištu naseliće se kolonisti iz prenaseljenih krajeva, u prvom redu ratari bez zemlje i poljoprivredni radnici. Uvek će voditi računa o njihovim fizičkim i socijalnim podobnostima s obzirom na novi teren. Naseljavanje će se vršiti, koliko god je moguće, na zadružnoj osnovi. Da bi se izbeglo sitnjenje seljačkih gazdinstava i proletarizacija, isključiće se iz nasleđa zemlje svi oni koji prestaju da je rade; isplatiće se, odnosno kolonizovati, oni članovi porodice za koje na domaćem imanju nema dosta zemlje. Zemljoradnicima se ni za kakav dug ne može prodati imovina nužna za opstanak porodice.

4) **Poljoprivredna proizvodnja**, najvažnija od svih privrednih grana, biće u središtu državne privredne politike. Prema njoj će se ravnati drugi oblici radnosti; ona će se podešavati prema zahtevima unutrašnjeg i spoljnog tržišta. Da bi se porodična seljačka gazdinstva modernizovala, pomoći će ih čitava agrarna politika narodne vlasti i svi oblici zadruga; pružiće im se potrebni uputi, alati i mašine; za izvesne kulture i u krajevima gde je to moguće, sprovedeće se zadružna obrada zemlje; svuda će se uvesti zadružna nabavka, prerada i prodaja, kao i kontrola i oplemenivanje stočne i biljne proizvodnje. Ugledna državna imanja služiće za utvrđivanje modernih metoda rada, kako bi se stalno popravljao kvalitet naših proizvoda. Pri svakoj opštini urediće se agronomska i veterinarska služba koja će stojati na raspoloženju zemljoradnicima za unapređenje njihove proizvodnje.

5) **Šume i rudna blaga**, kao i lekovite vode, pripadaju narodnoj zajednici. Njihovo iskorišćavanje ne sme biti izvor privatnog bogaćenja. Izvršiće se korenita revizija svih šumskih i rudarskih koncesija domaćim i stranim kapitalistima. U buduće, šume i rudnici mogu se eksploatirati samo u režiji javnih vlasti, ili sa njihovim pretežnim učešćem ako bi se angažovao strani kapital. Zaustaviće se satiranje šume, i šumska industrija svesti na razumne razmere. Istovremeno, samouprave će vršiti plansko pošumljavanje, u saradnji sa seljacima. Ovima će se u punu svojinu predavati pošumljeni tereni, da ih čuvaju i koriste. Preko zadruga, seljacima će se obezbediti snabdevanje s drvima iz javnih šuma, i to besplatno za siromašne seljake. Seljačkim šumskim zadrugama daće se na iskorišćavanje radi prodaje delovi javnih šuma u krajevima gde je to za seljake glavni izvor prihoda. Lov i ribolov urediće se u skladu sa seljačkim interesima. Lekovitim vodama rukovodiće samo javne vlasti, tako da one služe za odmor i lečenje radnom svetu sela i grada i pravim bolesnicima.

6) **Poljoprivredna industrija** biće predmet naročitog staranja države, samoupravnih tela i zadrugarstva. Naše poljoprivredne sirovine prerađivaće se što više u samoj zemlji: tako ćemo trošiti i izvoziti svoje prerađevine i zaposlićemo svoju radnu snagu. Sve fabrike šećera, velike industrije alkohola, kvasca, svile, kudelje i raznih ulja biće u rukama javnih tela i zadružnih saveza. Za nabavku sirovina i za prodaju svojih proizvoda, javna privreda preduzeća poslovaće prvenstveno sa zadružnim ustanovama.

7) **Industrijalizacija i elektrifikacija zemlje** biće, pored unapređenja poljoprivrede, glavni deo privrednog plana. I jedno i drugo izvodiće se pod nadzorom ministarstva Narodne privrede. Napuštajući postupno one industrijske grane koje se održavaju veštački, visokom zaštitnom carinom, podizaće se one industrije koje odgovaraju potrebama seljaka i ostalog radnog sveta. Neće se dopustiti da carinsku zaštitu koriste pojedinci: ona će se zavoditi samo u interesu zajednice. Pored velikih preduzeća stvaraće se – zahvaljujući modernoj tehnici, naročito elektrifikaciji – male industrije, po manjim mestima i po selima, na zadružnoj osnovi. Prvenstveno će se prerađivati poljoprivredne sirovine, drvo i rude. Teška metalna industrija, industrija narodne odbrane, industrija cementa biće isključivo u rukama javnih vlasti. U tekstilnu i drugu laku industriju javne vlasti će ulaziti kad god ove služe najširoj potrošnji.

8) **Zadrugarstvo** će biti glavno sredstvo za sprovođenje privrednog plana. Kupujući prvenstveno od zadruga, prodajući isključivo zadrugama, snabdevajući ih obilno kreditom, dajući im razne povlastice, - radna demokratija stvarno će učiniti zadruge obaveznim. Država i pojedine zemaljske vlade i same će osnivati zadruge, preko sreskih i opštinskih samouprava. Pored zemljoradničkog, povlašćivaće se zanatsko i radničko zadrugarstvo. Zadruge i zadružne ustanove uzeće u svoju službu trgovce i kapitale koji ostanu slobodni usled nove organizacije trgovine.

9) **Spoljna i unutrašnja trgovina** biće pod nadzorom javnih vlasti. Država će imati svoj aparat za uvoz i izvoz robe. Pomoću toga aparata, a kroz velike zadružne centrale, država će vladati celokupnim uvozom i izvozom, unutrašnjom razmenom dobara i potrošnjom, kako u pogledu količina, tako u pogledu cena. Time će se popravljati naš položaj prema drugim državama koje su se ogradile carinskim zidovima, olakšaće se zaključivanje trgovinskih ugovora i onemogućiti karteli, koji veštački održavaju visoke cene industriskim artiklima. Karteli će se potpuno zabraniti, kao štetni po društvene interese. Osiguravajuća društva preći će u državne i samoupravne ruke, ukoliko njihovo poslovanje ne preuzmu zadružne centrale.

Organizacija unutrašnje i spoljne trgovine mora se rukovoditi ovim trima činjenicama: **a)** Mi smo zemlja siromašna, koja još ne proizvodi dovoljno da bi se prehranio, obukao i obuo kako valja ceo narod; sve što izvozimo u inostranstvo odvajamo od usta seljacima i drugoj sirotinji; **b)** naši pojedini krajevi nejednako su bogati; u najbogatijim krajevima ima najviše sirotinje; **v)** cela

naša ekonomska politika okrenuta je od seljaka prema drugima, služi se seljakom, a ne služi njemu. Nova narodna država mora činiti da se sve ovo okrene: proizvoditi više i bolje, izvoziti samo viškove preko domaće potrebe; omogućiti jeftino i brzo prebacivanje robe iz bogatih u siromašne krajeve bez posrednika i tako izjednačiti cene; celu neseljačku privredu prilagoditi potrebama i interesima seljačkog naroda; celu razmenu dobara staviti pod narodnu kontrolu.

10) **Narodna banka**, kao zavod za izdavanje novčanica i izvor kredita za celu narodnu privredu, mora biti čisto državna ustanova. Njen cilj ne sme da bude skup novac, već živa proizvodnja, lak promet i ravnomerna potrošnja. Ona će postpuno napuštati privatni ekonomski sektor, a povlašćivaće državni, samoupravni, naročito zadružni sektor. Privatno-kapitalističke ustanove neće moći primati uloge na štednju. Finansiranje državnoga aparata i javnih poslova vršiće se na sasvim nov način. Podloga za izdavanje novčanica neće biti zlato ni strana valuta, već postojeća naroda bogastva. Blagajnički zapisi za javne radove stvoriće vrlo živ promet i veliku građevinsku delatnost, bez opasnosti od inflacije. Istom cilju će služiti čitav sistem unutrašnjih zajmova.

11) **Saobraćajna sredstva**, suvim, vodom i vazduhom, predstavljaju javna dobra. Ona se sva nalaze pod kontrolom javnih vlasti, a sredstva velikog saobraćaja biće i u rukama javnih vlasti. Putevi se izgrađuju o opštem trošku i zato ne smeju služiti privatnom kapitalu. Putevi i železničke pruge treba da se uzajamno dopunjuju, a ne da konkurišu jedni drugima. Gde se selo ne može vezati sa ostalim svetom železnicom, vezati ga putevima, poštanskim, telegrafskim i telefonskim saobraćajem. Uz škole, saobraćaj je prvi uslov privrednog i kulturnog sela i cele države. Na vozovima, ukinuće se povlašćene klase i karte za bogate, a siromašnim seljacima i radnicima će se omogućiti da putuju što jeftinije, kako bi povoljnije unovčali svoje proizvode i nalazili zaposlenje. Autobuski saobraćaj ne sme biti izvor privatnog bogaćenja. Razvijaće se gde god nema železnica, ali uvek u režiji javnih vlasti.

12) **Finansiska politika**, države, zemaljskih vlada i samouprava, vodiće se po ovim načelima: osloboditi od poreze godišnji prihod koji ne prelazi sumu potrebnu za opstanak jedne porodice; najviše opteretiti prihode koji ne dolaze do ličnog rada i prihode od neproizvodnih zanimanja; ukinuti sve posredne poreze na namirnice, a ostaviti posredne poreze na luksuz; neposredni porezi na prihod i na kapital da budu snažno progresivni; porez na velika nasleđa i na nasleđa od dalekih srodnika da bude tako progresivan da kod nekih slučajeva ide do potpunog oduzimanja (eksproprijacije) nasleđa u korist zajednice. Da bi akcionarska društva i trgovačka preduzeća bila pravilno porezovana, njihove račune, knjige i bilanse pregledaće zvanični računospitači o trošku samih preduzeća. Bez ove overe, poreske vlasti neće uzimati bilanse u obzir. Ukinuće se današnji monopoli, kao i trošarine na so, petrolej i druge predmete opšte potrošnje. Ukinuće se gradske trošarine i pijačarine na poljoprivredne proizvode. Izvršiće se revizija svih zaduženja porezom i brisaće se zaduženja koja ne odgovaraju gornjim načelima.

13) **Za unapređenje sela** i podizanje socijalno-kulturnih ustanova izvodiće se javni radovi velikog obima. Oni će se kreditirati posebnom vrstom bonova, putem zajmova koji će se davati Zemljama, pokrajinama, srezovima i opštinama, kao i zadružnim centrima. U radnoj demokratiji, zajednica je dužna da svakom sposobnom članu pruži zaposlenje, ali rad je isto tako obavezan za svakoga. **Obavezna radna služba**, - koja će biti posebno organizovana, - upotrebiće se u prvom redu za javne radove ove vrste.

IV. SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO

ZDRAVLJE

Socijalna politika i javno staranje o narodnom zdravlju imaju zadatak da već u današnjem društvu isprave najteže posledice nerazumnog i nepravičnog uređenja, prema kome grad monopolski vlada nad selom, kapital nad radom.

1) **Radnici svih vrsta**, - industrijski, trgovački, zanatski ili poljoprivredni, - trgovački pomoćnici, privatni nameštenici, državni i samoupravni službenici i činovnici, svi oni koju prodaju svoju telesnu ili umnu radnu snagu, moraju uživati ova obezbeđenja: Najpuniju zakonsku zaštitu na radu, u pogledu higijene, uslova rada, isplate najamnice itd. Osiguranje u bolesti, nezaposlenosti, iznemoglosti i onesposobljenja, starosti i smrti; pravo da se udružuju radi borbe za bolji položaj i pravo štrajka; pravo na kolektivne ugovore; izabrane privredne sudove; ustanove za nalaženje posla, pravo na zaposlenje ili na javnu pomoć (u stanu, hrani i novcu) kad su nezaposleni. Svima telesnim u umnim radnicima obezbediće se potreban godišnji odmor, za koje vreme primaju redovnu platu. Siromašnim seljacima pružiće se besplatno banjsko lečenje.

2) **Čitav sistem opšteg obaveznog osiguranja** biće izgrađen u korist sviju ljudi koji rade na selu i u gradu. Naročito se mora obezbediti starost radnika, seljaka, zanatlija i svih malih ljudi koji nemaju nikakvih rezerva. Seljaci će biti osigurani, na zadružnoj osnovi, protiv nesreća i prirodnih nepogoda. Pošto ove štete dolaze bez ljudske krivice i nejednako, ovu vrstu osiguranja država će pomagati obilnije nego druge. Seljačka imovina mora biti zaštićena od šteta koje joj nanose: lov, vojnički manevri, mobilizacija, ratovanje i druge javne potrebe. Radni i ratni invalidi i siročad obezbediće se iz naročitih fondova, koji se obrazuju od poreza na kapital i na velika imanja, kao i od imovine crkava, manastira i vakufa. Ovim fondovima rukuju sami invalidi i rodbina siročadi, kao što će radnici rukovoditi ustanovama svoga osiguranja.

3) **Radnici** će se postupno uvoditi u **upravu preduzeća**, – kako javnih, tako zadružnih i privatnih. Cilj je da radnik prestane biti najamnik, da postane ravnopravni saradnik, koji učestvuje u dobiti i vođenju poslova, da se najzad ukine najamni sistem i eksploatacija. Zanatlije, zemljoradnici i ostali proizvođači i potrošači, preko svojih pretstavnika, učestvuju u upravi velikih kreditnih, saobraćajnih, poreskih i drugih javnih službi, koje neposredno interesuju njihov red.

4) **Stanovi** uopšte, a naročito velike kuće, podležu kontroli javnih vlasti. Ove određuju visinu zakupnine, smeštaju industriske i poljoprivredne radnike i nameštenike, državne i samoupravne službenike. Javne vlasti i zadružne centrale podizaće i same, u okviru opšteg privrednog plana, kuće za skupno stanovanje, naročito izvan velikih gradova. Tako će se i za neseljake izgraditi čitav niz naselja u polju. Za seljake, privredni plan predvideće podizanje higijenskih i udobnih domova, kako u zbijenom tako u razbijenom tipu sela.

5) **Zdravstveno staranje** jeste najvažniji deo opšte socijalne brige. Njega izvode pojedine Zemlje, ali po jednom planu koji se utvrđuje u dogovoru sa državnim viladom, zbog veze s opštim privrednim planom. Sva sela snabdeće se ambulantom, bolničarima i bobicama. Svaka seoska opština, pored ambulante, mora imati apoteku, lekara i bobicu. Oni će besplatno lečiti siromašne i vršiti celu higijensku službu. Lekarska pomoć obezbediće se svakom siromašnom čoveku. Lekari su po pravilu zemaljski ili samoupravni činovnici. Sem javnih ustanova, medecina će se socijalizovati još i preko zdravstvenih zadruga i njihovih lekara. Slobodni lekari biće javno-pravni organi, koji vrše svoj poziv uz propisani honorar. Bolnice kao i ustanove preventivne higijene nalaze se u rukama javnih vlasti. Svaki srez mora imati svoju bolnicu sa dovoljno mesta za seljake, a za teže slučajeve uređen lak i brz prenos bolesnika u veći centar. Ukidaju se privatne apoteke.

Proizvodnja i prodaja lekova i seruma biće iskuljučivo u rukama javnih vlasti, i zadruga. Zakonom će se omogućiti pobačaj u slučaju medicinske ili socijalne nužde, besplatno, u naročitim javnim ustanovama. Za suzbijanje tuberkuloze, zdravstveno osiguranje imaće svoje bolnice, sanatorijume i oporavilišta, pored javnih ustanova te vrste.

6) **Neradnici**, kockari i drugi društveni paraziti biće podvrgnuti naročitoj kontroli. Sposobni za rad uputiće se na obaveznu radnu službu. Alkoholičari, kao i drugi sa telesnim i duševnim manama uputiće se u naročite zavode na lečenje i prevaspitanje. Prosjačenje se neće trpeti, a nemoćni će uživati javnu zaštitu.

7) **Zaštita dece**, na selu i u gradu, počinje zaštitom same porodice, u prvom redu majke. Zajednica se brine o tome da se ne rađaju nesposobna i bolesna deca: zato vodi nadzor nad sklapanjem brakova. Direktna zaštita dece suzbijaće dečije bolesti, smanjivati smrtnost, pomagati stvaranje zdravog narodnog podmlatka. Kad jedna porodica ostane bez hranioca, zajednica će se brinuti o izdržavanju i osposobljavanju maloletnih.

V. PROSVETNA I KULTURNA POLITIKA

Prosvetni i kulturni zadaci povereni su zemaljskim vladama. One ih sprovode preko srezova, saveza opština i pojedinih opština. Tu spada podizanje sela, prosvetna i opšta kulturna politika.

1) **Opšte podizanje sela** mora biti glavna briga narodne vlasti, pošto ona svoju snagu crpe najviše iz svesne i oduševljene pomoći sela. Dolazeći da ukine povlastice Grada i Kapitala, nova vlast se naslanja na Rad i na Selo. Ona razvija selo u materijalnom i duhovnom pogledu i čini da seljaci budu svesni svoga značaja u društvu i svoga dostojanstva. Svaka zemaljska vlada izradiće pre svega svoj plan za podizanje sela. Prema tim planovima, za određen broj godina, izvešće se asanacija svih sela, snabdevanje vodom, građenje seoskih i pobočnih puteva, škola, zadružnih, kulturnih i zdravstvenih domova na selu, i domova za seljake u gradovima, knjižica, čitaonica itd. Po naročitom planu, svaki srez organizovaće, u dogovoru sa ministarstvom Saobraćaja, putovanje seljaka širom cele države, u cilju odmora, uzajamnog upoznavanja ljudi i krajeva.

2) **Prosvetna politika** je u rukama zemaljskih vlada, sreskih i opštinskih samouprava. Država će preko pretsedništva vlade uticati da nastava u svim školama bude prožeta duhom radne demokratije i nove kulture, koji se izražava u dva načela: Kult Rada u Vernost Zemlji. Za najkraće vreme, ima se učiniti kraj nepismenosti. Sem opštih znanja, u narodnim školama predavaće se domaćinstvo i higijena. Deca će se osposobljavati za svoj budući profesionalni rad, naročito s obzirom na dotični kraj. Za one koji su završili školu, priređivaće se na selu zimski, u gradu večernji i praznični tečajevi, za usavršavanje u struci. Da bi se učitelji osposobili za to, poljoprivreda će se više predavati u učiteljskim školama.

Pored osnovnih škola, najveća pažnja posvetiće se poljoprivrednim i stručnim privrednim školama. Niže srednje škole otvaraće se što više po selima gde za to ima uslova. U srednje i više škole puštaće se, putem ispita, samo učenici većih sposobnosti. Krajem školske godine, u svakoj školi, stručna komisija vršiće izbor sposobne siromašne dece čije dalje školovanje preuzima zajednica. Na Univerzitet mogu stupiti sva lica koja polože prijemni ispit, bez obzira na ranije školovanje. Stučno osoblje za javne službe stvaraće se po jednom planu, a prema potrebama privrednog i kulturnog života Jugoslavije.

3) **Opšta kulturna politika** polazi od načela da telesni rad nije niži ni manje dostojan nego rad umni ili duševni. Monopol diplome isto je tako nepravičan i nerazuman kao i kapitalistički ili gradski monopol. Najzad, ni jedno filozofsko, političko ili religiozno uverenje ne sme u državi imati prvenstvo ili povlašćeni položaj. Sloboda mišljenja mora biti potpuna, a sve veroispovesti slobodne i ravnopravne. Ljudi istih ideja i verovanja mogu se slobodno udruživati, ali njihove korporacije biće javno-pravnog karaktera i potčinjene državnim zakonima. Sveštenike plaćaju i bogomolje izdržavaju same verske zajednice. Crkve se oslobodavaju obaveze da vode registre rođenih, venčanih i umrlih: njih će voditi opštinske vlasti. Država i sve javne vlasti priznaju podjednako građanski i crkveni brak.

STATUT

Narodne Seljačke Stranke

ČL. 1. IME I CILJ

Osniva se društveni i politički pokret pod imenom: „Narodna Seljačka Stranka“.

Narodna Seljačka Stranka ima za cilj:

1) Da Jugoslaviju vodi putem mira i neutralnosti slovenske, balkanske i podunavske solidarnosti, i da je pripremi za ujedinjenje sa bugarskim narodom;

2) Da državu uredi politički po saveznom načelu i po načelima radne demokratije, obezbeđujući svima narodima njihovu individualnost, pokrajinama autonomiju, srezovima i opštinama samoupravu;

3) Da unapredi i organizuje privredu i finansije u interesu najširih narodnih slojeva, u prvom redu seljaka i ostalih telesnih i umnih radnika, služeći se planskom privredom, pomažući zadugarstvo, radeći na ostvarenju društvu bez povlastica;

4) Da, – već pre ukidanja kapitalističkog i gradskog monopola, – popravi društveni i privredni položaj svima onima koji moraju da prodaju svoju radnu snagu; da unapredi opšte narodno zdravlje socijalizacijom higijene i medecine; da demokratizuje o socijalizuje prosvetu i kulturu, prenoseći je iz grada u selo i šireći je među najzaostalije društvene slojeve, u režimu potpune slobode verovanja, mišljenja i izražavanja.

ČL. 2. SREDSTVA

Za postizanje ovih svojih ciljeva, Narodna Seljačka Stranka služi se ovim sredstvima i metodama:

- 1) Organizuje narod u mesna (seoska i gradska) veća, osnovne ćelije pokreta, iz kojih izvire celokupna njegova snaga;
- 2) Osniva svoje omladinske organizacije, koje pripremaju seosku, gradsku i školsku omladinu do uzrasta od 25 godina, za ekonomski, kulturni i politički rad;
- 3) Vodi pismenu i usmenu propagandu, šireći znanja i podatke, koji iznose nerazumnost i nepravdičnost monopolističke civilizacije i otvaraju pogled u jedno društvo bez monopola i bez iskorišćavanja čoveka čovekom;
- 4) Osniva i pomaže sve vrste zadruge i sindikata, zemljoradničkih, radničkih, zanatskih i slične ustanove ostalih telesnih i umnih proizvođača;
- 5) Stvara svoje privredne, prosvetne, umetničke, sportske i druge organizacije za kulturu tela i duha, dajući im za rukovodna načela Kult Rada i Vernost Zemlji;
- 6) Sudeluje na izborima opštinskim, sreskim, saborskim i na izborima za državnu Narodnu skupštinu, da bi i kroz narodna predstavništva širila svoje ideje i političkim putem doprinela ostvarenju svoga cilja.

ČL. 3. ORGANIZACIJA

Seoska i gradska veća jednoga sreza obrazuju sresko veće, a sva sreska veća jednoga izbornog okruga ili druge više administrativne jedinice ili pokrajine sačinjavaju okružno ili pokrajinsko veće. Celokupno vođenje stranke nalazi se u rukama Glavnog odbora. Poslove u centrali vodi Izvršni odbor stranke, po upustvima Glavnog odbora. Poslanički klub takođe dobija direktive od Glavnog odbora, a radi u dogovoru sa Izvršnim odborom.

Za organizaciju omladine propisuje Glavni odbor posebni pravilnik. Pored omladinske, mogu se obrazovati ženska, privredna, sportska i kulturno-prosvetna organizacija NSS za celu zemlju. I o njihovom radu propisuje Glavni odbor posebne pravilnike.

Članovi NSS rešavaju sve međusobne lične i političke sporove samo u svome vlastitom krugu. Radi toga se svake godine pri svakom veću obrazuje jedan Drugarski sud od tri člana kome predsedava predsednik veća. Pri Glavnom odboru, taj sud se sastoji od pet članova, na čelu sa predsednikom Glavnog odbora. On rešava sporove između pojedinih veća, mesnih ili sreskih, odnosno okružnih (pokrajinskih).

NSS se izdržava samo ulozima svojih članova čiju visinu određuju sami članovi preko svojih organizacija, kao i prilozima dobrovoljnim.

ČL. 4. ČLANSTVO U NSS

Članovi NSS mogu biti svi oni koji usvoje njen Program i Statut i obavežu se pred svojom savešću i pred drugim ljudima da će im vrhovno životno načelo biti odbrana i zaštita interesa radnog naroda i sela i grada. Ne mogu biti članovi NSS oni čije zanimanje je takvo da iskorišćavaju rad ili imovinu radnog naroda ili koji sami ne žive od ličnog rada. U članstvo NSS prima mesno veće. Gde nema mesnog veća, dok se ono ne stvori, pojedinci ulaze u stranku preko sreskog ili pokrajinskog veća.

U Beogradu i drugim velikim gradovima može biti veći broj kvartovnih veća. Njihovi predsednici odnosno određeni delegati sačinjavaju beogradsko ili koje drugo veće.

Iz članstva isključuje mesno veće kome dotični priprada, ili prvi viši forum ako mesno veće ne postoji. Na isključenje svaki član se može žaliti pokrajinskom veću i ono rešava bez apelata. Pojedina mesna veća mogu tražiti od drugih da poprave ili isključe neke štetne članove. Ako dotično veće to odbije, stvar se može izneti pred sresko veće. Ovo može od pokrajinskog veća tražiti isključenje celog jednog mesnog veća iz stranke. Isključeno veće ima pravo žalbe Glavnom odboru, čija odluka je izvršna.

ČL. 5. MESNO VEĆE

Seosko veće treba da bude skup najboljih i najnaprednijih u selu. Ono je u stvari voćstvo sela. Uzima inicijativu za sve što može koristiti i unaprediti život sela kao celine i njegovih stanovnika. U vođenju poslova i prihvatanju predloga veće se ima uvek rukovoditi ovim načelima: Saslušati svakoga, ali pri donošenju odluke radije poslušati siromašnijeg nego bogatijeg, radije mlađeg nego starijeg, radije borbenijeg nego plašljivijeg. Čuvati se sukoba, ali ne bežati od borbe i žrtava. Seosko veće je savest sela, njegov motor i budni stražar. Član seoskog veća ne sme biti ni pijanica, ni kockar, ni čovek poročan.

Radi zajedničkog rada, više seoskih veća mogu se udružiti i obrazovati opštinsko veće. Njega sačinjavaju sekretari i još po jedan delegat seoskih veća.

Svako veće mora održavati godišnje bar dve skupštine članova, u februaru i oktobru. Vanredna skupština se mora sazvati kad to od uprave veća zatraži jedna petina članova. Sastanci veća održavaju se češće za slušanje predavanja ili rešavanje tekućih poslova. Skupština, redovna ili vanredna, svršava ove poslove: 1) Saslušava izveštaj uprave veća, finansiskog i agitacionog odbora; – 2) Određuje delegate za opštinsko odnosno sresko veće, za kongres stranke, kandidate opštinskih uprava i delegate za kandidaciju narodnih poslanika, kao i poslanika sreskih i saborskih; – 3) Rešava o isključenju pojedinih članova; – 4) Određuje o raspoređuje godišnji članski ulog; – 5) Bira i smenjuje članove uprave veća ili pojedinih odbora.

Mesno veće na skupštini rešava prostom većinom, ako je prisutna bar polovina upisanih članova. Ako je prisutno manje, potrebna je saglasnost trećine upisanih članova.

Upravni odbor mesnog veća sastoji se iz devet članova koje bira skupština na godinu dana. Ovi članovi sami biraju između sebe predsednika, potpredsednika, sekretara i blagajnika. Ako koji od članova upravnog odbora otpadne, usled smrti ili isključenja, na njegovo mesto u roku od mesec dana običan sastanak veća, sa najmanje jednom petinom članova, a većinom prisutnih, bira drugoga. Upravni odbor sastaje se najmanje jedanput mesečno, radi tekućih poslova.

Svako mesno veće plaća glavnoj blagajni NSS u Beogradu svoj godišnji članski ulog srazmerno broju članova. Taj ulog se šalje do 1 marta svake godine. Sreska i pokrajinska veća takođe porezuju mesna veća izvesnim godišnjim ulogom.

Upravni odbor mesnog veća podnosi sreskom veću do 1 septembra godišnji izveštaj o svome radu i o stanju pokreta u mestu. Članovi upravnog, finansiskog i agitacionog odbora mesnih veća dužni su primati partiski list, širiti ga, nalaziti mu pretplatnike, slati dopise. Oni moraju potpomagati omladinsku organizaciju, kao i žensku i druge koje postoje.

Mesna veća u gradovima i manjim mestima imaju iste zadatke kao i seoska veća. Njihova uloga je teža zbog toga što se glavni protivnici ideja i pokreta NSS nalaze po gradovima. Baš zato solidnost, čvrstina i lična vrednost članova NSS mora u toj sredini da budu još više kontrolisane nego u selima. Tu će se još strožije primenjivati načela iz prvoga stava ovoga člana.

ČL. 6. SRESKO VEĆE

Sem predsednika odnosno određenih delegata mesnih veća, u sresko veće ulaze još po jedan delegat na svakih pedeset članova jednog mesnog veća. Ako ih je manje od pedeset, a više od trideset, oni takođe delegiraju jednog člana. Sresko veće dovodi u sklad akciju stranke u srezu, drži vezu sa okružnim, odnosno pokrajinskim većem i sa Glavnim odborom. Sresko veće ima svoj upravni odbor koji se sastoji kad god ga pozove njegov predsednik. Dva puta godišnje saziva se plenum sreskog veća t. j. svi njegovi članovi. Jedna takva skupština mora se održati na mesec dana pre kongresa stranke.

Sresko veće nosi celokupni politički život stranke u srezu. Ono kandiduje narodne, saborske i samoupravne poslanike, i rešava sporove pri kandidacijama opštinskih uprava u srezu. Ono od poslaničkih kandidata uzima potpisane ostavke odmah posle kandidacije, čuva ih i šalje na nadležno mesto ako izabrani predstavnik ne odgovara svojim obavezama i ne radi u smislu programa NSS. Ono kontroliše i ostale oblike javnog i organizacionog života u srezu, na polju zadrugarstva, privrednih i kulturnih organizacija.

Sresko veće obrazuje svoj agitacioni odbor od predsednika agitacionih odbora svih mesnih veća u srezu, kojima se dodaju još tri člana iz samog sedišta sreza. Sresko veće vodi spisak svih članova pojedinih mesnih veća. Svaka tri meseca njegov upravni odbor šalje izveštaj o stanju pokreta u srezu, okružnom, odnosno pokrajinskom veću. Gde ovih nema, izveštaji se šalju direktno Glavnom odboru.

ČL. 7. POKRAJINSKO VEĆE

Iznad sreskih veća stoje pokrajinska veća, koja drže u svojim rukama partisku organizaciju čitave jedne istoriske pokrajine, dokle god se ne stvore u životu Jugoslavije druge, jače podele. Jedna pokrajina može se podeliti na više izbornih okruga, prema izbornom zakonu. Tada će svaki okrug imati svoje okružno veće. – Pokrajinsko veće sačinjavaju predsednici, sekretari i blagajnici svakog sreskog veća i po jedan delegat svakog sreskog veća na svakih njegovih 200 članova. U pokrajinsko veće ulaze i predsednici mesnih veća iz onih srezova gde još nema sreskog veća.

Pokrajinsko veće dovodi u sklad rad NSS u celoj pokrajini. Ono drži jedanput godišnje svoju skupštinu na poziv svoga upravnog odbora. To je pokrajinski kongres stranke, koji se drži na petnaest dana pre Kongresa za celu državu. On daje direktive za držanje delegata, mišljenje o reformama koje su na dnevnom redu u stranci i u državi. Skupština pokrajinskog, odnosno

okružnog veća vrši ove poslove: 1) Saslušava izveštaje svog upravnog, finansiskog i agitacionog odbora; - 2) Saslušava izveštaje saborskih i narodnih poslanika; - 3) Određuje članove Glavnog odbora i njihove zamenike koji će biti predloženi Kongresu stranke. Broj ovih članova određuje Kongres, na predlog Izvršnog odbora, prema veličini pokrajine; - 4) Bira svoje odbore: upravni, finansiski i agitacioni, na godinu dana; - 5) Potvrđuje izbor narodnih poslanika predloženih od sreskog veća. Bira nosioce okružnih lista. U slučaju spora oko kandidacije, obavezna je odluka Glavnog odbora.

Pokrajinsko veće ima svoj upravni odbor od devet članova, koje skupština pokrajinskog veća bira po svome nahođenju, rukovodeći se uslovima za što uspešniji rad u pokrajini. Isto važi za agitacioni i finansiski odbor.

ČL. 8. GLAVNI ODBOR

Vrhovno voćstvo Narodne Seljačke Stranke to je njegov Glavni odbor. On ima 80 članova i 80 zamenika koje bira Kongres stranke. Pokrajinska veća iz svoje sredine prvenstveno iz redova onih koji telesno rade delegiraju 60 članova Glavnog odbora i toliko zamenika, a ostalih 20 (i 20 zamenika) biraju se među zaslužnim članovima stranke iz Beograda i raznih pokrajina. Poslanički klub delegira u ovih 20 svoga predsednika i sekretara i još po jednog na svakih deset poslanika. Predsednik i sekretar poslaničkog kluba ne mogu istovremeno biti u istim funkcijama u Glavnom odboru.

Glavni odbor bira svoj Izvršni odbor koji sprovodi odluke G. O. i podnosi mu izveštaj o svome radu, o stanju pokreta u zemlji i u svetu, o opštoj državnoj politici. Sednicama Glavnog odbora predsedava njegov predsednik. Predsednik Izvršnog odbora može biti i predsednik poslaničkog kluba, ali ne može biti predsednik Glavnog odbora. Tako ovaj ostaje vrhovna ustanova stranke. Mandat članova Glavnog odbora traje dve godine, ali na kraju prve godine kockom ispada jedna polovina, a na njihovo mesto biraju se drugi, s tim da stari mogu biti izabrani. Za člana odbora može biti izabrano samo ono lice koje je u NSS provelo najmanje dve godine. Ne može biti član G. O. onaj ko se za vreme nenarodnih režima istakao kao protivnik seljačke ili uopšte narodne politike.

Glavni odbor NSS sastaje se u redovnu sednicu svaka četiri meseca i to treće nedelje u januaru, maju i septembru. Na zahtev jedne četvrtine G. O. Izvršni odbor dužan je sazvati vanrednu sednicu, sa određenim dnevnim redom. Ako je prisutna najmanje jedna trećina članova, rešava se prostom većinom.

ČL. 9. IZVRŠNI ODBOR

Izvršni odbor je telo koje izvršuje odluku Glavnog odbora i pred javnošću vodi stranku od jednog sastanka G. O. do drugog. On je u stalnoj vezi sa svima većima u državi, na sva tri stepena, i sa poslaničkim klubom; sa pokretima srodne ideologije u zemlji i u inostranstvu. On drži svoje sednice najmanje jedanput nedeljno. Odluke se donose prostom većinom ako je prisutno osam članova. Sednicama prisustvuju i narodni poslanici, ali pravo glasa imaju samo oni koji su članovi I. O. Petnaest članova I. O. imaju svaki svoga zamenika, ali ovi stupaju u funkciju samo kad jedan član da ostavku, umre, ili bude bio isključen. Deset članova I. O. moraju stanovati u Beogradu, a petorica mogu biti iz unutrašnjosti.

Radi uspešnijeg rada, G. O. ustanovljava sekcije za propagandu, za privredu i finansije, za unutrašnje uređenje, za spoljnu politiku, za socijalnu politiku i narodno zdravlje, za prosvetu i kulturu. Glavni odbor bira između sebe trinaest članova I. O., pošto u ovaj ulaze po svojoj funkciji predsednik I. O. i glavni sekretar G. O. Na čelu svake osnovane sekcije stoji po jedan član I. O. Ostali članovi uzimaju se iz stranke.

ČL. 10. KONGRES

Kongres je skup svih delegata mesnih veća. Svako veće šalje na Kongres po jednog delegata do svojih 100 članova i na svakih daljih 100 još po jednog. Delegat može biti samo ono lice koje je u članstvu provelo najmanje godinu dana. Izuzetak čine veća mlađa od godinu dana. Glavni odbori omladinskih, ekonomskih, ženskih, sportskih, prosvetno-kulturnih organizacija NSS po pravu su delegati na Kongresu. Na Kongresu prisustvuju svi članovi Glavnog Odbora i poslaničkog kluba i imaju pravo reči, ali ne mogu glasati, pošto se o njihovom radu rešava na Kongresu. Oni zato ne mogu biti ni delegati.

Redovan kongres se drži u jesen, po mogućstvu na Mitrovdan, 8. novembra. Vanredni kongres saziva G. O. kad nađe za potrebno, ili kad to zatraže dve petine mesnih veća. Kongres mora biti sazvan najmanje jedan mesec pre održanja, dnevni red objavljen i po mogućstvu štampane rezolucije kako ih predlažu pojedine sekcije ili Izvršni odbor, da bi članovi o njima mogli prethodno diskutovati u svojim većima. Iz jedne sekcije mogu izići kao predlozi i više rezolucija o istom predmetu.

Kongres svršava ove poslove: 1) Saslušava i pretresa izveštaj G. O., poslaničkog kluba, omladinskog G. O. i drugih sekcija; - 2) Potvrđuje izbor članova G. O. koje delegiraju pokrajinska veća i bira 20 članova G. O. i 20 zamenika van pokrajina; - 3) Bira Vrhovni drugarski sud; - 4) Odlučuje o izmeni Programa i Statuta NSS i daje glavne direktive za vođenje pokreta; - 5) Donosi poslovnik Kongresa, Glavnog odbora i pravilnik o kandidovanju stranačkih pretstavnika u javnim telima; nalazi načina da pri kandidacijama bude istaknuto i na izborima izabrano što više seljaka koji lično rade zemlju. Propisuje koliko će procenata od svojih dnevnica poslanici davati blagajni stranke; - 6) Rešava o predlozima pojedinih veća koji su stigli Izvršnom odboru na 15 dana pre Kongresa; - 7) Saslušava referate i rezolucije podnesene od strane pojedinih sekcija i usvaja one koje odgovaraju potrebama pokreta; - 8) Rešava o svima žalbama podnetim prema ovom Statutu.

Na kongresu rešava prosta većina prisutnih delegata. Pravo glasa imaju samo delegati sa urednim punomoćijima. Svaki delegat može predstavljati samo jedno veće i ima samo jedan glas.

Pre nego što završi svoj rad, Kongres bira predsednika G. O., predsednika I. O., tri potpredsednika G. O., glavnog sekretara stranke i 74 člana G. O. Ako se jedne godine ne bi mogao održati Kongres, G. O. može da izabere sam ove funkcionere pokreta. U tom slučaju on se može i dopuniti potrebnim brojem do svoga punog broja članova.

Na osnovu zapisnika koji se vodi na Kongresu, predsedništvo Kongresa izdaje svima izabranim ili potvrđenim članovima G. O. punomoćstva o njihovom pravu. U svakom punomoćiju stoji da će do idućeg kongresa stranku voditi novo-izabrani Glavni odbor kao vrhovno telo.

POGOVOR

Pre kraja svoga zasedanja, Osnivački kongres Narodne Seljačke Stranke doneo je nekoliko odluka o prvim koracima koje će imati da preduzme Glavni, odnosno u ime ovoga Izvršni odbor. Te odluke glase:

1. Raskidamo sa strankama kojima smo do sada pripadali i osnivamo novu, pravu Narodnu Seljačku Stranku, sa Osnovnim načelima, Programom i Statutom koje smo usvojili;

2. Za počasnog predsednika Narodne Seljačke Stranke biramo uvaženog Gospodina Mihaila Avramovića, oca zemljoradničkog zadrugarstva u Srbiji i tvorca zemljoradničkog pokreta u Jugoslaviji;

3. Pristupićemo odmah organizovanju Narodne Seljačke Stranke, osnivajući mesna veća, koja će se potom udružiti u sreska i pokrajinska veća i tako pripremiti prvi pravi Kongres stranke;

4. Pozivamo u borbu sve seljake, zanatlije, radnike, sitne privrednike, naprednu omladinu i pošteni inteligenciju, bez obzira na dosadanje stranačko pripadništvo;

5. Želimo saradnju sa pravim demokratskim strankama i grupama, da bi se našem narodu povratila sloboda i našoj zemlji normalan politički život.

Osnivački kongres izabrao je na kraju Glavni odbor koji će voditi N. S. S. do idućeg Kongresa. Za predsednika Glavnog odbora izabran je Radomir Todorović, zemljoradnik iz Divostina kod Kragujevca, za potpredsednika: Dušan Bogdanović, publicista iz Beograda, Miladin Ostojić, zemljoradnik iz Goračića kod Sjenice i Gavro Milošević, zemljoradnik iz Dragaljevca kod Bjeljine. Za generalnog sekretara Stranke izabran je dr. Dragoljub Jovanović.

Glavni odbor se sastao odmah posle zaključenja Kongresa i izabrao Izvršni odbor, u koji su, sem d-ra Dragoljuba Jovanovića, ušli: Dušan Bogdanović, Ninko Petrović (pomoćni sekretar), Miloš Milošević (pomoćni sekretar), dr. Svetislav Živković (blagajnik), Pera Popović, Dragoš Radović, Nikola Čopić, svi iz Beograda; zatim, Života Đermanović iz Valjeva, Dragoljub Prodanović iz Kragujevca, Marko Savićević iz Peći, dr. Nebojša Maletić iz Srem. Mitrovice i Dragiša Šulejić iz Smederevske Palanke.

Sekretarijat NSS nalaziće se u stanu Generalnog sekretara, Bana Jelačića 11, tel. 25-261, i u kancelariji pomoćnog sekretara N. Petrovića, Terazije 7, tel. 25-943.

Beograd, 8. aprila 1940.

UZ DRUGO IZDANJE

UPUSTVA ZA OSNIVANJE MESNIH VEĆA

Prvo izdanje ove knjižice rastureno je u deset hiljada primeraka za nepunih petnaest dana. Dok ona nije došla u ruke našim ranijim prijateljima i ljudima koji su se posle osnivanja NSS zainteresovali za naš pokret, mi nismo hteli da preduzimamo neku veću akciju na terenu. Naša Osnovna načela, Program i Statut trebalo je da nas pretstave i dadu nam opravdanje za stvaranje stranačkih organizacija. Sada će se na tome raditi življe.

Veliki broj starih veća Saveza zemljoradnika solidarisao se sa nama u celini svoga članstva i prosto se proglasio za mesna veća Narodne Seljačke Stranke. U nekim srezovima, čitava sreska veća su to učinila, bez ikakve teškoće ili nesuglasice u svojim redovima. Pred nama je veliki posao, kako u krajevima gde je postojao Savez zemljoradnika, tako i još više, u onim gde još ništa nije rađeno na organizovanju seljaka.

Za jedne i za druge terene, dajemo upustva, kako se stvara mesno veće.

Povodom nekog zbora ili konferencije, ili bez toga, skupiće se pristalice Narodne Seljačke Stranke, najbolje u kući kakvog čestitog seljaka ili građanina, pročitće celu ovu knjižicu, prodiskutovaće njenu sadržinu, pa će odlučiti da osnuju mesno, ili, u većim gradovima, kvartovno veće NSS. Sačiniće o tome kratak zapisnik. Konstatovaće da prihvataju doslovno Osnovna načela. Program i Statut NSS, i da osnivaju mesno veće. Taj zapisnik potpisaće odmah svi prisutni, kasnije će ga potpisivati novi članovi. Čim se osnuje mesno veće, izabraće se najmanje devet članova upravnog odbora, koji će se sami konstituisati, u smislu člana 5 Statuta.

Na tri čista tabaka, ili na naročitim formularima, ispisaće sekretar veća članove upravnog odbora i imena svih članova veća. Jedan takav primerak ostaće u mesnom veću, jedan će ići sreskom veću, a treći Generalnom sekretarijatu NSS u Beogradu. Ovaj poslednji najbolje je slati lično, po čoveku, da se ne bi izgubio na pošti. Ali već pre toga, Sekretarijat treba izvesti odmah po osnivanju.

O drugim povremenim izveštajima koje treba slati sreskom veću odnosno Generalnom sekretaru, naznačeno je sve što je nužno u samom Statutu.

ČLANOVI GLAVNOG ODBORA NARODNE SELJAČKE STRANKE

izabrani na osnivačkom Kongresu, 17 marta 1940.

1. **Pretsednik:** Radomir Todorović, zemlj. iz Divostina kod Kragujevca,
2. **Generalni sekretar:** Dr. Dragoljub Jovanović, b. profesor Univerziteta,
3. **Potpredsednici:** Dušan Bogdanović, novinar, Beograd, Dra Kestera 19; Miladin Ostojić, zemlj. Goračić kod Sjednice; Gavro Milošević, zemlj. Dragaljevac kod Bijeljine,
6. **Članovi:** Milan Đaković, zemlj. Glogovac, Bogatić, Mačva.
7. Dragoslav Filipović, zemlj. Krnić, Vladimirci, posavotamnavski,
8. Rajko Nešković, zemlj. Lozanj, Gornji Milanovac,
9. Miloje Simović, zemlj. Drenovac, Gruža,
10. Josije Savić, zemlj. Gaglovo, Kruševac,
11. Dragomir Vukadinović, zemlj. Loznac, Aleksinac,
12. Petar Jevtović, priv. činovnik, Gornji Milanovac,
13. Života Đermanović, advokat, Valjevo,
14. Dragoljub Prodanović, knjižar, Kragujevac,
15. Radovan Mijušković, advokat, Ub,
16. Bora Lukić, ekonom, Jagodina,
17. Vukadin Vidanović, činovnik, Niš, Novopazarska 10.
18. Miloš Kačarević, advokat, Aleksinac,
19. Aleksandar Tančić, trgovac, Pirot,
20. Ognjen Rakić, advokat, Prokuplje,
21. Jovan Jovanović, advokat, Leskovac,
22. Radoje Krstić, zemljor. Popina, Dublje, Trstenik,
23. Miodrag Nikolić, zemljor., Gornje Zuniče, Knjaževac,
24. Dr. Ivko Đolović, lekar, Boljevac, timočki,
25. Milan Cvetković, profesor, Zaječar,
26. Dragiša Šulejić, ekonom, Smederevska Palanka,
27. Radoljub Ilić, sudiski pripravnik, Raška,
28. Aleksandar Stojanović, zemlj. Grabovica, Despotovac,
29. Đura Jovanović, zemljor. Parcane, Ralja,
30. Aleksandar Marković, zemljor. Mali Požarevac, Grocka,
31. Bogosav Milovanović, zemljor. Velika Ivanča, Mladenovac,
32. Tihomir Kalanović, zemlj. Stragari, orašački,
33. Milutin Todorović, zemlj. Trbušani, Ljubić,
34. Milan Popović, zemlj. Vapa, Čačak,
35. Aleksandar Rosić, zemlj. Rti, Guča,
36. Svetislav Milutinović, zemlj. Braničevo, Golubac,
37. Dr. Nebojša Maletić, advokat, Sremska Mitrovica,
38. Vlajko Ninković, zemlj. Ledinci, Sremski Karlovci,
39. Milorad Banovački, zemlj. Golubinci, Stara Pazova,
40. Živko Sadžakov, zemlj. Stari Sivac, somborski,
41. Stevan Predin, zemlj. Stari Bečej,
42. Lazar Aksić, učitelj, Melenci, Banat,
43. Dr Miloš Stevović, trg. Priboj na Limu,
44. Jakša Bogdanović, advokat, Prijepolje,
45. Marko Savićević, penzioner, Peć,
46. Drago Spasojević, pčelar, Bijeljina,
47. Milovan Đokić, zemljor. Malešić, Zvornik,

48. Branko Milojević, trg. putnik, Osijek, Jelačićeva 3,
49. Lazar Lončar, služitelj, Daruvar,
50. Dr. Bogdan Stojšavljević, profesor, Zagreb, Šrotova 23,
51. Dr. Dimitrije Vurdelja, advokat, Hrv. Kostajnica,
52. Ilija Pribičević, zemljor. Glavičani, Dvor,
53. Mane Korać, opančar, Gračac, Lika,
55. Svetozar Mrkobrada, zemlj. Udbina,
56. Milan Preradović, zemlj. Grubišno Polje, Hrvatska,
57. Milan Rokvić, zemlj. Trnovac, Glina,
58. Miloš Milenković, zemljor. Vražogrnac, Zaječar,
59. Stevan Antić, učitelj, Divljana, Bela Palanka,
60. Gđa Ruža Pribičević, Zrinskoga 14, Beograd,
61. Ninko Petrović, advokat, Terazije 7, Beograd,
62. Dr. Sveta Živković, lekar, Kraljice Natalije, 84, Beograd,
63. Miloš Milošević, novinar, Hilendarska 5, Beograd,
64. Nikola Čopić, trgovac, Vojvode Skopljanca 13, Beograd, Dušanovac,
65. Pera Popović, trgovac, Prespanska 17, Beograd,
66. Dragoš Radović, advokat, Čika Ljubina 10. a, Beograd,
67. Kirilo Savić, prof. Univ., Miloša Pocerca 21, Beograd,
68. Dr. Miloš Popović, lekar, Vojvode Anđelka 18, Beograd,
69. Dr. Milenko Hadžić, lekar, Svrljig,
70. Živadin Aksentijević, zemljor. Šume, Natalinci,
71. Aleksandar Stamenović, obučar, Prištinska 44, Beograd,
72. Dušan Stanković, inž. agron., asistent poljopr. fakulteta, Zemun,
73. Nikola Gajić, doktorand prava, Skenderbegova 33, Beograd,
74. Slobodan Ivanović, doktorand prava, Cvijićeveva 96, Beograd.

TRI PORUKE MIHAILA AVRAMOVIĆA

Pre nego što smo osnivačkom Kongresu NSS predložili da g. Mih. Avramovića izabere za počasnog predsednika stranke, posetili smo starog borca i tražili mu pristanak. G. Avramović nam je odgovorio:

– Ja sam proučio sve vaše spise i pratio celu vašu akciju. Video sam Osnovna načela, Program i Statut nove stranke. Sada vam mogu reći: To je ono što sam ja hteo. Mogu vam samo čestitati što ste pošli napred, što ste porasli za dvadeset godina. Daleko sam od toga da vam zameram to koračanje unapred. Naprotiv, smatram da ste dobro radili, jer treba ići za progresom.

Primam rado ponudu da budem počasni predsednik Narodne Seljačke Stranke, zahvaljujem vam na tome, ali vas molim da drugovima sa mojim pozdravima odnesete tri moje poruke, tri moje želje.

Mihailo Avramović je šlogiran već skoro sedamnaest godina. Oduzeta mu je desna strana, njegov govor nije sasvim lak. Ali glava mu je netaknuta, i misao njegova čista je kao kristal i bistra kao onaj izvor koji smo našli na početku srpskog seljačkog pokreta.

Evo kako glase poruke Mihaila Avramovića:

„Grad je u toku vekova učinio selu velika zla i nepravde. Ali vi ipak nemojte udarati na grad kao celinu. Grad je velika stvar. On je odigrao krupnu ulogu u razviću čovečanstva. Imao je veliki zadatak, i jednim delom on ga je ispunio. Njegov zadatak je bio da obasjava put kao kula svetilja. On se izopačio, njegove ustanove su se izvitoperile, on je svoju misiju izneverio. Pa ipak, ne udarajte na grad kao na celinu! Nisu svi u gradu neprijatelji selu. Seljaci imaju u gradu svojih velikih i vernih saveznika, bez kojih ne bi mogli postići svoje oslobođenje. Udarajte na kapitale, udarajte na velika bogatstva! Udarajte na eksploatatore, ali nemojte na braću seljačku, na radnike, na zanatlije, na sitne trgovce, na poštene činovnike, na sve male ljude koji od svoga rada žive!“

Druga poruka glasi:

„Selo treba organizovati. Treba stvoriti modernu seljačku stranku koja će voditi računa o činjenici da selo nije raj, da nije više idila, da selo nije pesma, nego da u selu vlada mrak, neznanje, bolest, gladovanje, mučeništvo. Ali jedna moderna seljačka stranka mora voditi računa i o drugoj činjenici: da na selu ima takođe velikih neprijatelja seljačkih. Vodite računa o činjenici koju ste i sami istakli u svojim osnovnim načelima, da u našoj zemlji od petnaest miliona ima sedam i po miliona koji jedu sa pola trbuha, koji nikada ne dojedu, koji posle svakog obroka ustanu gladni. Organizovati selo, to je dobro. Ali na prvom mestu treba organizovati, odrobiti, osloboditi seljačku sirotinju, onu većinu koja nikad ne dojede.“

Treća poruka Mihaila Avramovića glasi:

„Danas u svetu jedni idu desno, drugi levo. Ja sam star čovek, ali, molim vas, recite vašim drugovima: Nemojte ići desno, već idite levo!“

Ove poruke odgovaraju našim shvatanjima, našoj ideologiji. A slično nam je govorio i onaj koji je umro pre tri godine i pod čiju duhovnu zaštitu smo stavili naš Kongres. Takav zavet nam je ostavio i naš veliki Milan Pribićević.